

https://doi.org/10.18485/slav_markovic_slobodan.2018.ch4

061.27(497.11)

821.163.41-5

АНА Д. ЋОСИЋ ВУКИЋ*
Институт за књижевност и уметност
Београд

ПРОФЕСОР СЛОБОДАН Ж. МАРКОВИЋ – ОСНИВАЧ ЗАДУЖБИНЕ „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ”

У оквиру деловања професора Марковића на оснивању културних институција и њиховог организовања, у раду ће бити речи о Задужбини „Десанка Максимовић” и резултатима њеног рада. На примеру ове институције која је приредила научно издање *Целокућних дела Десанке Максимовић* указаћемо на изузетан допринос Слободана Марковића српској култури.

Кључне речи: Десанка Максимовић, поезија, књижевност, целокупна дела, задужбина, култура

Вест о смрти професора Слободана Ж. Марковића, 16. јуна 2017. године, зауставила је једног путника Гуглове галаксије да запише: Велики борац за српску културу и добри човек. Тај путник могао је бити било ко од нас који смо имали срећу да будемо његови ђаци, студенти и сарадници. Речи анонимног писца једноставно су исказале Истину о јединственом делатничком животу човека посвећеног култури свог народа, али и о његовој великој душевној доброту коју памте не само његови син и унуци, већ и његова деца – студенти, међу којима и они који су данас његови наследници на славистичким катедрама широм света и на челу културних институција за чије постојање је заслужан.

Професор Слободан Ж. Марковић је у свом добу припадао групи ретких професора Београдског универзитета чије се делатништво није одвијало само за катедром на предавањима студентима књижевности и у кабинету на испитима. Изврстан историчар књижевности и тумач књижевних покрета и токова у српској књижевности између два светска рата, писац монографија о Јовану Поповићу, Лази Лазаревићу, Милану Ракићу, Бранку Ћопићу, Десанки Максимовић, Исидори Секулић, Вуку Караџићу, писац 4 књиге „Записа о дечјој књижевности”, преко 600

* cosicmin@gmail.com

књижевних студија и расправа, није био само научни прегалац и само књижевни посленик. Слободан Ж. Марковић је по вокацији био човек просветитељске енергије и, рекла бих, просветарске мисије без премца у српској култури од друге половине двадесетог века до данас. Поред незаобилазних тумачења књижевних појава у веома широком распону од књижевних покрета, жанрова, целокупних дела до разноликих аспеката појединачних дела писаца српске и јужнословенских књижевности, он је стручно и педагошки образовао и стотине средњошколских професора књижевности, десетине професора универзитета и десетине научних радника. Резултати које је Слободан Ж. Марковић остварио на дужности професора Филолошког факултета у Београду, угледним институцијама културе, славистичким катедрама и међународном славистичком комитету, превазилазе време једног живота и не исказују се једино у његовој богатој научној био-библиографији.

У овом прилогу посвећеном професору Слободану Марковићу желим да истакнем његов допринос у оснивању и раду Задужбине „Десанка Максимовић”, једне од бројних институција културе трајног значаја, којима је он поставио темеље и наставио да активно учествује у њиховом раду до самог краја свог прегалачког живота.

Задужбину „Десанка Максимовић” основало је Министарство културе Републике Србије 1993, исте године када је умрла најславнија и највећа српска песникиња. Реализацију те одлуке спровео је професор Слободан Ж. Марковић по узору на Вукову задужбину, чије обнављање је у оквиру обележавања јубилеја двеста година од рођења Вука Караџића, такође он организовао. Ове задужбине биле су по много чему сродне и представљале су нови вид задужбинарства у српској култури. Задужбина „Десанка Максимовић”, као и Вукова, била је државна фондација коју су финансирала министарства културе, просвете и Народна библиотека, а назив „задужбина” је ову институцију осмишљено уврстио и уградио у дугу и плодну традицију задужбинарства које је у српском народу уживало изузетан углед и било изразита посебност српске националне културе. Као историчар књижевности и културни посленик, Слободан Марковић је имао снажну историјску свест о смислу и вредности задужбинарског деловања. Познато је да је златни век модерног задужбинарства у Србији започео у првим годинама двадесетог века и да је био прекинут Другим светским ратом и револуционарним променама извршеним у српском друштву после 1945. године, када је друштвена својина заменила приватну и имовина предратних задужбина била национализована. У таквом добу и поретку, за који се залагао и као учесник у партизанској војсци и револуцији, Слободан Марковић је сматрао да државне институције треба да преузму функцију предратних приватних фондова. Обнова задужбина у виду државних фондација је несумњива

заслуга професора Марковића, а на тај начин и заслуга одржања континуитета задужбинарског делања у српској култури. Покушаји да се врати имовина предратних задужбина у новом поретку после петооктобарских промена 2000. године нису остварени и наступило је урушавање тј. гашење институција културе које су функционисале у социјалистичком поретку. Слободан Марковић је разумео да су у историјским променама поново наступиле прилике у којима су угрожени рад и континуитет културних институција. Као савестан и упоран културни посленик, тражио је начине да се то не догоди и зато када вреднујемо достигнућа културног делатништва Слободана Марковића треба да имамо у виду чињенице да је он у променама друштвених система и у 20. и у 21. веку мудро уважао потребу прилагођавања и тражења компромисних решења.

Задужбина „Десанка Максимовић” била је основана на почетку деведесетих, у времену санкција и свакојаким блокада, и она је од прве године и посебно током прве деценије свог постојања док је на њеном челу био професор Слободан Ж. Марковић, испуњавала све циљеве и задатке који су били изузетно разноврсни и у широком распону од проsvетитељског до научног рада.

Професор Слободан Ж. Марковић је 2003. године дужност председника Задужбине „Десанка Максимовић” предао својим некадашњим студентима, научним радницима – аутору овог текста, др Бошку Сувајџићу и др Нади Богдановић-Мирков. У тој прилици поднео нам је извештај о свом раду уобличеном у књигу *Задужбина „Десанка Максимовић”: 1993–2003*. Ова књига није била само значајан документ за историју српског задужбинарства, већ и јединствени уџбеник-упутство за организовање задужбина уопште, посебно задужбина – фондација. У годинама које су следиле, све до своје смрти, Професор није напустио учешће у раду Задужбине и био је један од чланова Управног одбора чија улога није била формалног карактера. У таквом поступању огледала се његова мудрост, скромност и ретка особина да помогне својим наследницима. У новом, 21. веку и после петооктобарских промена, знао је да је наступило другачије време са новим правилима и новим људима у институцијама од којих је зависио рад Задужбине и данас можемо да кажемо да је својим тадашњим „повлачењем” Слободан Ж. Марковић одржао своје дело – најуспешнију задужбину једног писца, не одустајући од најважнијих циљева утемељених оснивачким актом 1993. године. Професор Слободан Марковић је био пример и будућим руководиоцима Задужбине „Десанка Максимовић” да своје звање оправдају радом и да сами по обављеним важним пословима предају дужност људима нове енергије. После Ане Ћосић Вукић (2003–2009), на челу Задужбине били су Бошко Сувајџић (2009–2010), Станиша Тутњевић (2012–2016) и Бојан Ђорђевић.

Програм и деловање Задужбине „Десанка Максимовић” били су, као што сам већ рекла, веома разноврсни и утврђени њеним Статутом. У јавности су највидљивији били додела песничке награде „Десанка Максимовић” и организовање манифестације „Десанкини мајски разговори”. Награда „Десанка Максимовић” додељује се песнику за целокупно дело и „укупан допринос српској поезији”. Уручује се на дан рођења песникиње 16. маја у њеном завичају – Бранковини. До 2003. године ову награду добили су највећи песници, данас класици српске књижевности: Љубомир Симовић (1994), Стеван Раичковић (1995), Миодраг Павловић (1996), Танасије Младеновић (1997), Матија Бећковић (1998), Милован Данојлић (1999), Бранислав Петровић (2000), Борислав Радовић (2001), Слободан Ракитић (2002), Радмила Лазић (2003), а после 2003. године придружили су им се Милосав Тешић (2004), Новица Тадић (2005), Алек Вукадиновић (2006), Слободан Зубановић (2007), Рајко Петров Ного (2009), Мирјана Стефановић (2010), Душко Новаковић (2011), Владимир Копицл (2012), Милан Ђорђевић (2013), Петар Пајић (2014), Тања Крагујевић (2015), Момо Одаловић (2016), Милан Ненадић (2017), Ана Ристовић (2018). Саставни део награде, поред новчаног износа и бронзане статуете Десанке Максимовић, била је и остала упркос великим финансијским препрекама књига – ауторска антологија. Ова креативна замисао оснивача Задужбине увећала је значај награде, учинила је у сваком погледу посебном и трајно је издвојила из мноштва песничких награда. Те књиге данас представљају велику, угледну и ексклузивну библиотеку изабраних песама носилаца награде са именом највеће српске песникиње, удруживши на тај начин и саме добитнике-песнике у остваривању основног циља Задужбине да одржава трајно присуство имена и дела српске песникиње у српској, а тиме и словенској култури.

Манифестација „Десанкини мајски разговори” замишљена је као програм који организује Задужбина у мају месецу када се додељује и награда „Десанка Максимовић”. Све до 2003. године док је професор Марковић био на њеном челу, сваке године без изузетка, Задужбина је организовала по два научна скупа од којих је један је посвећен стваралаштву песника добитника Десанкине награде, а други научном и критичком тумачењу дела саме песникиње. По завршетку скупова, радови учесника штампали су се у зборницима. У периоду 1993–2003 професор Марковић је организовао девет скупова о награђеним песницима и објавио зборнике који представљају значајан допринос богаћењу научне и критичке мисли о савременом српском песништву.

Скупови о стваралаштву Десанке Максимовић својим редовним одржавањем, упркос низу тешкоћа које нису биле једино финансијског карактера (научни скуп „Родољубље у поезији Десанке Максимовић” одржан је маја 2000. године за време НАТО бомбардовања Србије

у Народној библиотеци), у српској култури остварили су јединствен континуитет тумачења дела једног писца. Били су то скупови: „Десанка Максимовић у свом књижевном времену” (1995), „Приређивање издања *Целокућних дела Десанке Максимовић*” (1996), „Рецепција дела Десанке Максимовић” (1997), „Дело Десанке Максимовић у токовима српске и светске књижевности” (1998), „Проза Десанке Максимовић” (1999), „Родољубље у поезији Десанке Максимовић” (2000), „Десанка Максимовић као инспирација музичких стваралаца / Владимир Јовановић” (2003), „Стваралаштво за децу Десанке Максимовић” (2002). Ови научни скупови су Десанку Максимовић учинили стваралачки присутном у српској јавности – научној и културној, и после њене смрти. Таквом организацијом делања Задужбине „Десанка Максимовић”, коју је засновао и спровео професор Марковић, укинута је дисконтинуитет разорног деловања „лаког заборављања” као традиционалног својства српске културе и њене књижевности. После напуштања функције првог председника Задужбине професора Слободана Марковића, његови следбеници на том послу су организовали поред скупова посвећених тумачењу дела песника-добитника награде „Десанка Максимовић” и научне скупове који више нису били годишњег карактера: „Историја као инспирација у делу Десанке Максимовић” (2004) „Хришћанско и паганско у поезији Десанке Максимовић” (2005), „Збирка *Тражим њомиловање*: зборник радова” (2007), „Традиционално и модерно у стваралаштву Десанке Максимовић” (2008).

На дужности председника Задужбине „Десанка Максимовић”, професор Марковић је основао и библиотеку Студије о књижевном делу Десанке Максимовић, у којој су до 2003. објављене незаобилазне и драгоцене књиге, пре свега резултати истраживачког рада Љубице Ђорђевић, Александре Вранеш и Миодрага Сибиновића.

Задужбина „Десанка Максимовић” на иницијативу Слободана Марковића је прикупљала и чувала документацију о личности и делу песникиње и остваривала сарадњу са блиским институцијама. Посебна пажња поклањала се сарадњи са Филолошким факултетом у Београду у оквиру рада њихових семинара за просветне раднике, као и Међународног славистичког центра, који улаже велике напоре да одржи присуство српске књижевности и српског језика на славистичким катедрама у Европи и свету. Имајући у виду чињеницу да је Десанка Максимовић један од наших најпревођенијих песника и најпознатијих у свету, Задужбина сваке године организује студентима славистике предавање о њеном делу и то у њеном завичају Бранковини.

Професор Марковић је Задужбину „Десанка Максимовић” засновао на високим циљевима научног и критичког утемељења имена и дела велике песникиње у српској култури. Као човек просветарске вокације

имао је свест да се живо присуство писца у његовој култури остварује и на другим нивоима. Због тога је Задужбину укључио у низ школских манифестација и инсистирао на тој активности уважавајући чињеницу да је Десанка Максимовић велики број својих дела посветила омладинском и дечјем узрасту, а и сама је била професор.

На крају – највреднији допринос професора Марковића раду Задужбине „Десанка Максимовић” био је пројекат издања њених целокупних дела. Као председник Редакционог одбора, окупио је стручњаке највишег научног ауторитета, али и млађе, још увек неафирмисане у које је као искусан професор имао поверења, и започео велики посао којим би се десетогодишњица смрти Десанке Максимовић обележила великим научним подухватом издања њених целокупних дела. Био је то чин у сваком погледу вредан поштовања и није се остварио 2003. године због неуспеха договора о уступању ауторских права. И после тог неуспеха, професор Марковић није посустао. Са новом Управом активно је учествовао у обнови овог пројекта и 18 томова је пренето у електронску форму да у поновљеној редакцији уредника спремни чекају тренутак свог објављивања. Професорови наследници који су у свему следили свог професора, уложили су напор да се прикупе неопходна средства за нову редакцију огромне грађе *Целокупних дела Десанке Максимовић* у електронској форми и успели да подстакну издаваче „Службени гласник” и „Завод за уџбенике и наставна средства” да штампају 18 томова и финализују велики научни и издавачки подухват од националног значаја. Тај велики посао научно и технички спровео је тадашњи компетентни председник Управног одбора проф. др Станиша Тутњевић. Треба рећи да је професор Марковић нематеријалним мотивима инспирисан рад и упорност у неодустајању свих људи окупљених око Задужбине „Десанка Максимовић” енергично подстицао (у неким периодима и усамљено) самом својом вером у непроцењивост вредности обављања послова важних за националну културу.

У досадашњој историји делања Задужбине „Десанка Максимовић” и истовремено у целокупној српској култури велики датум је био 2012. година пред саму двадесетогодишњицу од песникиње смрти, када су објављена *Целокупна дела Десанке Максимовић*. Професор Марковић је приликом представљања издања *Целокупна дела Десанке Максимовић* подсетио на чињенице да научно издање целокупних дела Вука Караџића још није завршено, да су сабрана дела Доситеја Обрадовића објављена без библиографије и биографије, да су критички припређена издања Лазе Лазаревића и дела Момчила Настасијевића такође без биографије и библиографије, да објављивање целокупних дела Милоша Црњанског, као и Иве Андрића, није завршено.

Целокућна дела Десанке Максимовић су научно издање које незнатно одступа од правила критичког издања. Научно издање *Целокућних дела Десанке Максимовић* је рађено по упутствима које је својевремено установила Српска академија наука и уметности и професор Марковић је надзирао рад и рукописе уредника настојећи да се у овом издању остваре највиши научни стандарди и уједначе начини уређивања већег броја уредника, библиографа и приређивача. Поводом овог издања у тексту „О значају научног издања *Целокућна дела Десанке Максимовић*” професор Марковић је не поменувши ниједном речју своју улогу у његовој реализацији рекао:

„Издање *Целокућна дела Десанке Максимовић* јесте стручни и издавачки подухват првога реда, јер омогућује да се створи потпунија представа о вредности и значају књижевног дела Десанке Максимовић и доприноси да се на нивоу савремених научних знања и интересовања за литерарно стваралаштво у двадесетом веку сагледају развој и донети српске књижевности у богатом и динамичном времену. То отвара пут ревизији традиционалних представа и оцена поезије и прозе Десанке Максимовић, али и токова и вредности у српској књижевности и виђење њиховог места у оквирима словенске, европске и светске књижевности. *Целокућна дела Десанке Максимовић* су не само узвраћање љубави и одужења дуга песникињи, него и подстицај за изучавање и сагледавање њене улоге у стварању националног бића и свести савременика. И најзад, објављивањем *Целокућних дела Десанке Максимовић*на најбољи начин се изражава однос према њеном стваралаштву и људском лику.” (Марковић 2013: 156)

Професор књижевности Београдског универзитета Слободан Ж. Марковић је оснивао и градио институције српске културе и у свом целокупном књижевном и професорском раду следио просветитељску традицију. Истовремено, имао је свест да су родољубље и духовне вредности услови сваког напретка. Сада, када су нам остала само његова дела, дужни смо да му одамо признање за одржање мисионарске традиције просветитељства и признамо му да је аутентичан и достојан следбеник плејаде српских научника и просветитеља чији су светионици били Вук и Доситеј.

Литература

- Марковић 2004: С. Марковић, „Десет година рада Задужбине Десанке Максимовић”, у: *Задужбина „Десанка Максимовић” 1993–2003*, Београд: Народна библиотека Србије, стр. 13–23.
- Марковић 2013: С. Марковић, „О значају научног издања *Целокућних дела Десанке Максимовић*”, у: *Задужбина „Десанка Максимовић” 1993–2013*, Београд: Задужбина „Десанка Максимовић” – Народна библиотека Србије, стр. 153–158.

Анна Д. Чосич Вукич

ПРОФЕССОР СЛОБОДАН Ж. МАРКОВИЧ КАК УЧРЕДИТЕЛЪ ЗАДУЖБИНЫ «ДЕСАНКА МАКСИМОВИЧА»

Резюме

Профессор Слободан Ж. Маркович по призванию был человеком просветительской энергии и миссии. Помимо незаменимых толкований литературных явлений в весьма широком диапазоне, начиная с литературных движений, жанров, собранных произведений до различных отдельных произведений писателей сербской и южнославянских литератур, он возглавлял свое поколение в делах общекультурной значимости, среди которых и учреждение, руководство и работа в Задужбине «Десанка Максимович». Хорошей организацией и своим постоянным активным присутствием он внес неизмеримый вклад в репутацию и результаты этого культурного института, среди которых регулярные научные конференции о произведениях Десанки Максимович и поэтов-призеров награды «Десанка Максимович», библиотека личных анталогий награжденных поэтов и многочисленные издания, посвященные произведениям самой значимой сербской поэтессы. Среди многочисленных заслуг профессора Марковича одна из самых значимых – начало работы над научным изданием «Собранных произведений Десанки Максимович» и его непоколебимость в руководстве этим большим научным и издательским предприятием, реализованным в 2012 году. Сейчас, когда нам остались только его произведения, мы должны отдать ему признание в поддержании миссионерской традиции просвещения и признать, что он аутентичный и достойный последователь плеяды сербских ученых и просветителей, маяки которых были Вук и Доситей.

Ключевые слова: Десанка Максимович, поэзия, литература, собранные произведения, задужбина, культура